

INHOUD

I

Zwarte Wind 9

II

Storm van de gepofte walnoten 25

III

Storm van de zwanen 49

IV

Storm van de merels 82

V

Storm van de windmolens 109

VI

Vissenstorm 133

Nawoord bij deze nieuwe editie 145

Verantwoording 153

Literatuur 155

ZWARTE WIND

Op de brug gaat alles in miljoenen. 'Gisteren ving ik voor 20 miljoen, alleen maar sardines.' '3 miljoen voor de mooiste foto van uw leven!' 'Twee thee, dat is een half miljoen, dank u wel.' 'Ik sta hier al vanaf vanochtend vroeg, 4 miljoen, wanneer loopt er weer 's wat geld over de brug?' 'Echte Chanel, 5 miljoen!'

De hoge stem van de lotenverkoopster schalt door de winkelpassage: 'Wie gaat voor de 100 miljard?' 'Wie gaat?' Achter haar rug ligt de etalage vol met Zeus-, Super-, Kral 2005 Magnum- en Blue Compact-pistolen, en vergeet de damespistooltjes niet, de elegante Geax en Class-mini. Voor tien afbetalingen van 25 miljoen heb je de macht over dood en leven al in je tas.

De brug biedt alles wat een mens nodig heeft: kammen, gezondheidssandalen, sigaretten, dansende meisjespoppen, Gucci-tassen en Rolexen voor een miljoentje of 20, Nokia's van onduidelijke herkomst, paraplu's bedrukt met weelderige bloemenweiden, scheerkwasten, condooms en eindeloos voortkruipende infanteristen van grijsgroen plastic die om de tien seconden een salvo afratelen. Een miljoen is on-

geveer een halve euro waard, het is eigenlijk oud geld, zo'n gulden uit de vorige eeuw. Maar de brug heeft een eigen koers. En de vis krijg je toe, die geeft de brug cadeau. Over de leuning hangen altijd tientallen hengels.

Vandaag is het de dag van de dikke sardines. Op onverklaarbare wijze zijn er plotseling enorme scholen onder de brug beland – volgende week vang je er enkel weer een handvol dunne visjes. Een resolute dame haalt vis na vis op, terwijl de plezierboten en de roestige slepers onder de brug door grommen en het trottoir schudt en trilt van de trams. Ze werkte vroeger als verpleegster, ging met pensioen, zit tegenwoordig in de computerhandel. Tien jaar doet ze dit al, in een paar uur tijd heeft ze de avondmaaltijd voor haar familie bij elkaar gevist. 'Voor mij is dit een vorm van meditatie.' Ze steekt een sigaretje op en reikt de enorme hengel aan. 'Voel maar, het ontspant.' In de verte schuiven de tankers langs, de rode bulkcarriers van de Krim naar Europa, de witte Amerikaanse cruiseschepen.

Zoals sommige talen zeker een dozijn woorden kennen voor regen, sneeuw of mist, zo onderscheidt deze stad bijna dertig soorten wind, en de vissers hebben ze allemaal een eigen naam gegeven. Als de Aangename Storm, de Storm van de Merels of de Storm van de Koekoeken uit het westen komen aanwaaien wordt het in het voorjaar zacht en droog. Oostelijke winden als de Vissenstorm geven, met hun ochtendmist, verkoeling in de zomerhitte en regen in alle jaargetijden.

De Boreas, ook uit het noordoosten, jaagt in de winter de stad vol sneeuw.

Nu wacht iedereen op lentestormen, de stormen van de Zwaluwen en de Zwanen. De stad is al begonnen met een toeristencampagne. In de parken en plantsoenen zijn drie miljoen tulpen geplant, overal waar je kijkt zie je tulpen, zelfs boven op de heftorens van de brug staan ze in de kou te wiegen, vette blazen van rood en geel plastic.

Maar voorlopig komt al het weer nog uit de Zwarte Zee, de Zwarte Wind waait, en de buien komen vastberaden naar beneden zetten. De vissers hebben zich ingepakt in plastic, zeildoek en gebruikte kunstmestzakken. De ponten varen heen en weer door het grijs, meeuwen schieten langs, glimmend zwarte paraplu's deinen over de brug, de overkant ligt verscholen achter een witte nevel. Aan de noordkade worden de zware motoren van de prof.dr. Aykut Barka en de Mehmet Akif Ersoy gestart, vette zwarte rook spuit uit de pijpen, een kwieke draai, en weg scheuren de twee veerscheppen. Op de televisieschermen van de cafés onder de brug zwemmen de godganse dag koraalvissen heen en weer, dat is meteen het enige gezelschap vandaag.

Iedereen heeft zich verstoppt in de tunnels voor en achter de brug. Aan de kant van de oude stad ruikt het, zoals altijd, naar gebakken vis, maar er is geen klant te bekennen. De sigarettenverkopertjes maken er, balorig van het nietsdoen, een dolle ochtend van. Iedere buitenlander of mankepoot die passeert krijgt wel een grap naar het hoofd. De parfumventer heeft

zich tegen een oude muur gedrukt, in de luwte van een uitstekende goot. Het is zo'n man in een te groot jasje met zakken vol nepspullen, zo'n figuur die je je het liefst van het lijf houdt als je over de brug wandelt, maar waar je toevallig mee aan de praat raakt omdat het regent en er toch niets te doen valt.

Hij vertelt over zijn dorp, hij vertelt waarschijnlijk altijd over zijn dorp. 'Het lag tegen de bergen geplakt, twaalf huizen, geiten, schapen, een paar aardappelveldjes, bonen voor het leger, soms tomaten voor de stad, we konden het net redden.' Op zijn zevende moest hij gaan werken, schapen hoeden in de zomer, daarna brandhout verzamelen tot de eerste sneeuw viel. 'Speelgoed kenden we niet. We speelden met stenen.'

Nu bestaat zijn dorp niet meer, alle gezinnen die er woonden zijn weggetrokken, het is zelfs uit de officiële statistieken geschrapt. De families werden te groot, per huis had je soms tien, vijftien mensen, voor zoveel monden kon het dorp niet produceren. 'Ik vergeet nooit hoe we op een winternacht werden overvallen door een roedel wolven, ze verscheurden wel een stuk of twintig schapen. Daarna is iedereen weggetrokken, wat moesten we anders?'

Wat er van die twaalf families is terechtgekomen weet de parfumventer niet, ja, de meesten gingen naar Europa, eentje zelfs naar Nederland. Zelf vond hij baantjes in de stad: een schiettent, een restaurant, een kapperszaak. Hij verkocht water, fruit, vis, sokken en horloges. Hij trouwde, scheidde, hij woont in een logement en hij leeft voor de schaarse zondagmiddag-

gen waarop hij met zijn zoontje een paar uur door de stad mag wandelen. De brug is zijn lot, daar is niks aan te doen. 'Mijn familie kon geen school en geen studie betalen, ze waren arm, zo simpel was het. Ikzelf kan mijn verplichtingen nakomen, ik kan net voor mezelf zorgen, ik ben alleen, dat is het.'

's Nachts woont hij, meer dan vroeger, weer in het dorp van de twaalf huizen, hij hoort de geluiden van de ochtend – vogels, schapen, de wind, de rivier –, het gras ritselt onder zijn voeten, hij speelt met de stenen. Als een natte kat wacht hij tot de regen ophoudt – morgen, zegt het weerbericht, want dan komt er sneeuw.

*

Je kunt de brug gemakkelijk zien liggen. Je komt aanvliegen op de stad, op deze veertien miljoen zielen, op hun villa's en woontorens die golven over de heuvels, op de zeeën en baaien die de stad doorsnijden, op de hangbruggen tussen Europa en Azië waarover de vrachtkonvoeien bumper aan bumper voortschuiven, op de tientallen schepen die eeuwig voor de poorten liggen te roesten, op de vervallen bastions en stadsmuren van het vergane imperium, op de Blauwe Moskee, waarboven, zich fel aftekenend tegen de avondhemel, altijd witte vogels zweven. En dan stuit je, onvermijdelijk, op de brug.

Of je vindt de brug per ongeluk. Je loopt door de smalle straten langs de bazaar naar beneden, langs de kazen, de olijven, de toonbanken die uitpuilen van

de honing en de ingemaakte vruchten, langs de ijzerwinkels, de zagen, fornuizen en theepotten, langs de mannen die zich met grote waardigheid achter een kartonnen doos met pennen en papieren zakdoekjes hebben geposteerd, langs de slaggers met worsten, magen en geitenkoppen, langs de verkopers van loten en geluk. Of je loopt langs de kade met de veerboten; je gaat op in de onafzienbare ochtendmassa die naar de stad golft, de zakenjongens, de sjouwers, de kantoor-meisjes, de boerenvrouwen, die hele parade van akte-tassen en sleetse colbertjes; je baant je een weg door het gedreun van de motoren, de snelle loop van de meisjes, het geroep van de verkopers; het licht kaatst over het water, iedere dag anders, altijd in beweging; de meeuwen roepen, en daar, om de hoek, achter de kiosken en de trappen, begint opeens de brug.

Eigenlijk is de brug helemaal niet mooi. Het is een betonnen geval, ruim een halve kilometer lang, vier rijstroken en een trambaan breed, in het midden een hefinstallatie, en rond en onder de opritten tunnels en winkelgalerijen. Het wegdek glooit langzaam omhoog, in het midden kunnen de kleinere stadsboten er met gemak passeren. Onder de brug, vlak aan het water, ligt een lange rij restaurants en theehuizen – je kunt als voetganger ook onderlangs lopen, dat is knusser, maar halverwege moet je bij de hefbrug wel een paar extra trappen op en af. En je mist de ruimte, de zee, de nevels in de herfst, de dolfijnen die soms opduiken uit een verre golf.

De brug overspant een brede riviermonding die de twee oudste buurten scheidt – en daarmee ook de twee geesten binnen deze stad: de zuidzijde is behoudend en gericht op het Oosten, de noordelijke kant, met zijn eeuwenoude ambassades en koopmanspaleizen, is doortrokken van de mentaliteit van het Westen en de lichtheid van het moderne leven.

Een geliefde stadsschrijver – we zullen er meer ontmoeten – vergeleek de huizenmassa's van de twee stadsdelen ooit met 'de wijd uitgespreide vleugels van een klein vogeltje met een iel lijf'. Dit beeld klopt nog steeds. De brug is dat kleine lijf tussen die twee enorme vleugels. 'De brug is klein, piepklein, iel, maar haal je hem weg, dan breken die enorme vleugels aan weerskanten ervan af, dan kunnen ze niet meer bewegen, niet langer de lucht in vliegen!'

Zonder brug kun je de stad vergeten. De brug is trouwens zelf een stad – al moet je je daarop ook niet verkijken, want de brug is niet de stad, en de stad is niet het land, allerminst. De brug is voornamelijk zichzelf, laten we het daarop houden.

*

Nu rekt de brug zich uit. De ochtend is voorbijgekabbel, de regen is opgehouden. Er is een schoenpoetser bij gekomen, en een man die zich heeft opgesteld als een levende advertentie op Marktplaats. Hij wil een bijna nieuwe elektrische boor kwijt, hij is op het trottoir gaan staan, de boor aan zijn voeten, het setje losse

boortjes ernaast, en nu wacht hij. In deze stad wacht iedereen, altijd, en soms helpt dat.

In de tunnel verschijnen mannen met een nieuw stuk speelgoed: minuscule Smart-autootjes die rondrijden op een vrolijk muziekje en als een vogel met hun deurtjes kleppen; 5 miljoen. In een hoek staan drie glanzend nieuwe koffers te wachten op grote avonturen. Op de trap is een oude bedelaar gaan zitten. Als je hem aanspreekt heft hij zijn magere hoofd en wijst op een ijzeren plaatje onder aan zijn keel. Daaronder woonde ooit zijn stem, voorgoed weggesneden.

De balletje-balletje-mannen stellen zich op. Ze doen iets met een stoel, een pak kaarten en een oude krant. Het principe is verder hetzelfde als elders: een man die kaarten ronddeelt, daaromheen een stuk of drie handlangers die met geklap en vreugdedansjes laten zien hoeveel ze winnen en hoe blij ze zijn, daaromheen een paar zakkenrollers die de argeloze buitenman die zich in het groepje mengt vakkundig uitkloppen – voor zover hij trouwens niet door het spel zelf van zijn geld wordt afgeholpen. De mannen op de brug zien over het hoofd dat één ding hen verraadt: ze komen overduidelijk uit dezelfde streek en wellicht uit dezelfde familie, ze hebben dezelfde leren koppen, dezelfde treurigmakende regenjassen boven hun stakerige benen, en geen dansje is daartegen opgewassen.

*

In 1878 liep de Italiaanse schrijver Edmondo De Amicis over de brug – de voor-voorganger van de huidige – met zijn blik alleen maar naar beneden gericht, naar het toen nog planken brugdek en ‘alle schoeisels ter wereld’ die daarover stapten, ‘van die van Adam tot de laatste Parijse laarsjes toe: gele muilen van Turken, rode van Armenen, blauwe van Grieken, zwarte van Israëlieten; sandalen, laarzen uit Turkestan, Albanese slobkousen, lage schoenen, veelkleurige *gambass* der ruiters van Klein-Azië, met goud geborduurde pantoffels, Spaanse *alpargatas*, schoeisel van satijn, van touw, van lompen, van hout, zo dicht op elkaar gedrongen dat, terwijl men naar het ene kijkt, honderden andere u ontgaan’.

Bijna anderhalve eeuw later zie ik een eindeloze stroom sportschoenen passeren, van handelaars, toeristen, gokkers en gauwdieven. Ik zie de zwarte molières van de obers. De vervuilde instappers van een sjouwer, gebogen onder een enorme mand groente. De witte Puma’s van de vaste straatfotograaf. De gouden puntschoenen en de zilveren sandaaltjes van twee zelfbewuste meisjes, paraderend in modieuze turquoise en oranje jurken, de hoofddoeken kleurig en fel. De bruine blote voeten – met zwarte olievlekken – van een lijmsnuiver. De Veluwse klompschoenen van een in het zwart gehuld fundamentalistenpaar. De halfhoge gympies waarmee een meisje – halflang haar, ‘Life’-T-shirt, boekentas over de schouder – door het leven banjert. De zilveren slofjes van een piepklein carnavalsprinsje, een jongetje dat vandaag zijn besnij-